

Тема 3. ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1920 рр.

План

1. Утвердження історичної суб'єктності України. Українська Народна Республіка – виклик історії.
2. Мілітаризація українця. Українізація армії.
3. Проголошення незалежної української держави. Вибори до Українських Установчих зборів. Акт злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.
4. Офіційне впровадження національної школи, Академії наук, журналістики, картографії.

Література

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. К.: «Генеза», 2000. 360 с.

Гай-Нижник П.П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917-1920 рр.) UPR and WUPR: formation of the organs of power and the national state (1917-1920): [монографія]. Київ: ЩЕК, 2010. 303 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000556

Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України [Цикл лекцій]. Лекція 13. Республіки та революції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RKxBbgjYhJA&list=PLe6NcHLB5H2zezHOM0ii9LGd4gaEA38A&index=13>

Дудник І. Від книжки до гривні. Український стиль Георгія Нарбута. Історична правда. 2024. 11 лютого. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/08/26/53367/>

Влада і суспільство в Україні. Історичний контекст / Відп. ред. .А. Смолій. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2013. 506 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6755-8/978-966-02-6755-8.pdf>

Спадщина: 1. Ідея незалежності

Перший Генеральний секретаріат Центральної ради, Київ 1917

Стоять (зліва направо): П. Христюк, М. Стасюк, Б. Мартос.

Сидять: І. Стешенко, Х. Барановський, В. Винниченко, С. Єфремов, С. Петлюра.

Наступив новий 1918-й рік. Газети звично рясніли приватними оголошеннями. До проголошення незалежності Української Народної Республіки лишалося менше, ніж 10 діб.

Володимир Винниченко, Голова уряду УНР був одним з тих, хто святкував Новий рік в українському клубі на Володимирській вулиці. Там зібралася переважно стара українська інтелігенція Києва.

Коли годинник пробив дванадцять ударів, очі усіх присутніх повернулися до прем'єр-міністра, сподіваючись почути від нього новорічні привітання. Винниченко сидів мовчки. На прохання старшини клубу виступити – рішуче відмовився, мовляв, дуже стомився.

Вмовили Микиту Шаповала, міністра пошти і телеграфу. Той встав із словами:

- От ви, люди добрі, зібралися веселі, радісні стрічати перший Новий рік у своїй власній хаті, і не думаєте, і не гадаєте того, що цей перший рік, може бути і останнім. Я, як міністр пошти і телеграфу, що має найпевніші і найостанніші відомості, **певний, що Україні зосталося жити, може, не більше двох тижнів.**

Саме так описував першу новорічну ніч нової республіки Євген Чикаленко, меценат української культури і співвидавець газети "Нова Рада".

Зінченко О. Незалежність №1: Коли Грушевський її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти. *Історична правда*. 1015. 26 січня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/01/26/146960/>

Три версії Четвертого Універсалу

Київ, 9 січня 1918 року.

Непотрібний туман. Серед українських кругів поширилась думка про самотійність України, — не так власне про саму самотійність, як про публічне оповіщення її, про заманіфестування в формі певного акту. Про практичну сторону справи нема великих суперечок, бо кожному ж видно, що Україна живе тепер в стані самотійності, тільки не оформленому юридично, і про останнє власне і йде мова в усіх тих розмовах на зібраннях і в пресі, що так голосно залунали з того часу, як большевицьке правительство божевільною політикою своєю завдало тяжкого удару всім зв'язкам, що були між поодинокими частинами Росії. Прихильники такого юридичного оформлення виставляють цілу низку і принципіальних, і практичних доказів. Кажуть, що коли самотійність є вже фактом, то чому не оповістити про цей факт, не закріпити його, — це буде тільки логічним висновком з данного стано-

казів. Кажуть, що коли самоти-
ність є вже фактом, то чому не
оповістити про цей факт, не закрі-
пити його, — це буде тільки ло-
гічним висновком з данного стано-
вища, це буде власне ім'я, прикла-
дене до речі. Кажуть далі, що опо-
віщення самотійности допоможе
внутрішньому скріпленню україн-
ської влади. Кажуть нарешті, що
більшу вагу матиме такий акт у
межнародній політиці.

Розглядаючи безсторонно ці й
подібні докази за самотійницький
акт, не можемо не бачити, що во-
ни не влучають, куди націлили,
й являються тільки відгуком тієї
фразеології, яка так запанувала й
поширилася з початку революції й
набирає все виразніших і разом
менш змістовних форм. Закріплен-
ня становища в середині і з'юкола
залежить од сили й тільки од неї,
а сили ж словами, хоч би й якими
гарними чи рішучими не додаси.
Слова завжди лишаяться словами.
І ми боїмось, що новий акт, як що
його буде видано, тільки ще раз
стрясе без жадної потреби повітря,
ще раз зіб'є порожню піну на по-
верху нашого життя, яка хутко ро-

чини. Мине трохи небагато часу і руїна ще однієї ілюзії може тільки ослабити наш національний організм і він легше здасть навіть ті позиції, на яких міг би вдержатись, коли б подбав, щоб тепер їх за собою закріпити, устоятись на них, а не кидати їх безборонними.

Большевизм державний і соціальний вже свою ціну виявив: це анархія, хаос і руїна всіх надій на оновлення людського життя. Те ж саме має бути й з большевизмом національним. Це теж сила не творча, а руйницька. От через віщо ми бажали б, щоб українці не ставали на цей згубний шлях, а фактичну свою самостійність теперішню використали без зайвих слів та фраз порожніх на будівання початків світової федерації, що одна може внести згоду в ті ворожі табори, на які поділено світ.

Через фактичну самостійність — до федерації. Остання все-таки лишається і повинна бути нашою метою. А через те все, що застусь і затемняє її, треба вважати шкідливим. До такого ми прилучаємо й

Ввечері Грушевський переконав зібрання, що Центральна Рада представляє волю всіх верств українського народу і "всякое промедление смерти подобно" – революційний момент вимагає рішучого вчинку, який створив би ширшу перспективу для подальшої визвольної боротьби.

9 (22) січня розпочалося закрите засідання Малої Ради, на якому Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та Микита Шаповал разом із Миколою Солтаном внесли три різні проекти Четвертого Універсалу.

Проект Грушевського був найкоротшим...

Два інші проекти представили Володимир Винниченко та Микита Шаповал разом із Миколою Солтаном.

Обидва ці проекти дуже відрізнялися від запропонованого Грушевським. Окрім акту самостійності вони містили цілу картину перебудови української республіки.

Спочатку дискусії навколо тексту точилися поміж українськими фракціями революційного парламенту: соціалістами-федералістами, одним з найбільш впливових представників яких був Сергій Єфремов, соціалістами-революціонерами (Голубович, Шаповал, Ковалевський, Грушевський) та представниками соціал-демократичної робітничої партії, лідером якої був прем'єр Володимир Винниченко.

10 (23) січня до дискусії долучилися решта "неукраїнських" фракцій: представники Бунда, представники польських і російських партій. Саме Бунд і меншовики рішуче виступили проти проголошення самостійності.

Один із російських соціалістів (Коваленко згадує Рябцова) виступив із заявою, що проголошення державної самостійності України – **це удар ножем у спину єдності пролетаріату цілої Росії, а тому це – акт реакції.**

Натомість польський соціаліст Корсак без застережень висловився за прийняття Універсалу. Інші фракції вносили свої правки, і деякі з них увійшли до остаточної версії тексту.

Засідання розтягнулося на три дні – з вечора 9 січня до пізньої ночі 11. Проте усі ці дні Київ не надто переймався майбутнім проголошенням незалежності – кияни були захоплені обговоренням іншої, шокуючої історії.

Більшовики розігнали Установчі Збори і розстріляли демонстрації на захист демократії у Москві та Петрограді...

Зінченко О. Незалежність №1: Коли Грушевський її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти. *Історична правда*. 1015. 26 січня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/01/26/146960/>

РАДОВА РАДА

Уплатити урядові податки на 1918 рік.

за 1 кв.	за 2 кв.	за 3 кв.	за 4 кв.	за 1 кв.	за 2 кв.	за 3 кв.	за 4 кв.
до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.	до 10 руб.

Вороняк прийняв участь у 1-го чина кітеньо шкільц. — За зміну Адреса 30 кв. (бульварні доки) переїхав стару адресу). Не помертає авторам рукописів каліграфію прислати мисро, також за хистотні відомості, якімає кітеньо друкуватимуться в „Літ. студіях“.

Адреса редакції й контори: у КИЇВІ, ІНСТИТУТСЬКА, 22. Телефон редакції 64—20. Почт. скринька № 273. ГАЗЕТА ПОЛІТИЧНА, ЕКОНОМІЧНА Й ЛІТЕРАТУРНА. Виходить щодня, окрім воскресень і днів після великих свят.

Угода Друкувальне підприємство: На 1 сторінці з кард. 25 коп. На IV 20 коп. за 1 рядок в 1 шпальтці на 1 кожній ряд. Особам, що публікують праці за окремі листки покласти їх в 3 рядки в 1 шп. 1 руб. 20 коп. за 1 ряд. Мостери відкриті від 10—8 год. дн. Ціна окремого 25 р. № у Київі в провінції й на вокзалах 25 п.

Субота, 13 січня 1918 року.

№ 9.

Універсал Української Центральної Ради.

Народі України! Твоєю силою, словом, дією на землі Українській вільна Народна Республіка, справившись величезними давами кріп батьків твоїх—борни за вольности і права трудящих.

Але в тяжку годину виробилась воля України. Чотири роки лютий війна осиротила наш край і знищила фабрики товарів не виробляють. Заводи сплячотає. Залишилися розвалини. Гроші в ціні падають. Хліба зменшувалося. Народу голод. На краю розпоролились кров'яні грабників і злодіїв, особливо коли з фронту несунуло військо, очинивши криваву різню, законот і рятун на нашій землі.

Через все це не могли відбутися вибори в Українській Установці Зборів призначений нами попередній Універсалом час і ці Збори, призначені на плинний день, не могли зібратись, щоб прийняти з наших рук тимчасову найвищу революційну владу над Україною, Установити над в Народній Республіці.

А тим часом Петроградське правительтво народних комісарів, щоб підвернути під свою владу вільну Українську Республіку, очолило війну України і вислав на наш землі свої війська. Край опинився в оборончій війні, втрачаючи в кожній хвилині свої безземельні вивозять його в Росію, на жаль, навіть з верна нагородженого на засів, збирають невольничих людей і сіють сирізь безладдя, злодійство, беззаконство.

Ми, Українська Центральна Рада, зробили всі заходи, щоб не допустити нег братовбивчої війни між сусідніх народів, але петроградське правительтво не пішло нам на зустріч і веде нас криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Отже,—насамперед приписуємо Правительству Республіки вашої—Раді Народних Міністрів від сьогодні вести розпочати уже не пероговори про мир з центральними державами цілком самостійно і довести їх до кінця, не вважаючи ні на які перешкоди з боку яких небудь інших частин бувшої російської імперії і установити, щоб край наш розпочав своє господарське життя в спокої і згоді. Щоб до так званних „большевиць“ та інших напастників, що нищать та руйнують наш край, то приписуємо Правительству Української Народної Республіки твердо і рішуче зятися до боротьби з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо не жалувати життя боронити добробут і свободу нашого народу. Народна Українська Держава повинна бути вигнана від наслідків з Петрограду найманних наслідників, які топчуть права Української Республіки.

Незмінно тяжка війна, розпочата буржуазними правительствами, зруйнувала наш край, знищила наш край, розвалила село. Тепер тому мусять бути кінець.

З тим, як армія буде демобілізується, приписуємо одностайно всім, після погодження мирних переговорів—розпустити армії беззаставно і повністю постійно, щоб армія зберегла народний характер, щоб військо наше служило охороженню робітнього народу, а не бажанням пануючих верств.

Порушеною війною і демобілізацією зменшеність мають бути відновлені за поміччю і заходами нашого державного скарбу.

Мали воляки наші повернутися дод му, народні ради—волостні, повітові та городські думи—мають бути перевибрані, в час, який буде приписано, щоб і воляки наші мали в них голос. А тим часом, щоб відновити на місцях таку

ліні України не повинен терпіти ні одна трудящий чоловік. Правительству Республіки має підняти промисловість держави, має розпочати творчу роботу у всіх галузях, де всі безробітні могли б знайти працю і принайти свої сили, і зняти всіх заходів до забезпечення скам'ячених та потерпілих од війни.

За зброю миру торговлі та різні посередники наживали на біглих пригноблених класах величезні капітали.

Однині Народна Українська Республіка бере в свої руки найважливіші галузі торговлі і всі доходи з неї повертатиме на користь народу.

Торг товарами, які будуть привозитись закордоном і вивозитись за кордоном, буде вести сама держава наша, щоб не було такої роздробчені, яку терплять найбільшій класи через спекулянтів.

Правительству Республіки на виконання цього приписуємо розробити і представити на затвердження закони про це, а також про монету і друкарство, шукати, тоді з яких найбільше бракує і товарів, і з яких робочих класів на користь негрудящихся.

Так само приписуємо встановити державно-народний контроль над всіми банками, які в одній частині (польських) дотримувалися тільки формально вивазувати класи трудові. Однині позитивна поміч банків має даватись, головним чином, на піддержку трудовому населенню та на розвиток народного господарства Української Народної Республіки, а не на спекуляцію та різну банкову експлуатацію.

На ґрунті безладдя, неспокое в житті та недостачі продуктів росте невдоволення серед деякої частини людности. Тим невдоволенням користуються різні темні сили і шкідливо впливають на місцях таку

До того ж часу всіх громадян самостійної Української Народної Республіки кличемо нехотіти стояти на сторожі добутої волі та прав нашого народу і всіма силами боронити свою долю від чужих поборів селянсько-робітничої Республіки Української.

У Києві, січня 9-го, року 1918.

Київ, 13 січня 1918 року.

IV уні- Найкращою мірою для всерас. оцінки державних активів повинно бути вивчення відповідності їх та відповідності вимогам життя. Народилась та чинивша потреба, кричати-заклика про себе тисячами голосів — і відповідно на ці заклики мусять бути державний акт, що дає потреби вводити у русло правопорядка, пускати їх по певному жолобю до кінцевого розвитку. Через те й збудують державні акти великої міри такий звичайний ентузіазм, що в їх тільки відгуку на вимогання широкіх мас, які в таких актах чують свою перемогу й бачать підставу до дальшого поступу й розвитку. І шкоро такий акт не мусять, а тільки може бути, отже може й не бути — то цим самим вже кладеться йому певний присуд.

Ледве чи збудить ентузіазм гурт людей на засіданні Малої Ради. IV уні- універсал, що встановив нову форму універсалу, що встановив нову форму державного життя на Україні державного життя. Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від чого не залежить, відносно суверенною державою Українського народу. Ледве чи хто, опрір професіональних політиків, заснувши в Українській Народній Республіці ці й прокинувшись у самостійній Україні, це знавлять, тільки могло бути. Отже IV-й універсал не був викликаний вимогами життя й не має на них відповіді. Це результат певного настрою в політичних кругах, а не вимогання життя, і в цьому лежить перша причина його політичної помилковості й неспіввідповідності. Але з

тимало поміж пелеминою з большевицькою практикою (напр. політ. власті між органами місцевого самоврядування та радами робітничих, селянських і саллатотських депутатів, контроль (?) над усіма банками і т. п.). Не даючи нічого реального, ці уклони можуть тільки абільшувати анархію, значить, не творчість піснелювати, а руйнувати.

З тяжким сумом на серці ми ці рядки пишемо. Але думасмо, на власні помилки не маємо права залпнувати очей, щоб принаймні готувати бути до їхніх наслідків, як і до того, щоб з неправого шляху звернути. І ми віримо, що життя хутко що помилку виправить і поставити на повний зріст, а відповідність і допоможе виробити на стару випробувану доріжку нашого традиційного федералізму. І треба тут а утіхом зазначити, що ці дві доріжки не кидається довсім і останній акт Центральної Ради підписаний Українській Установці Рад, рішучі про федеративний зв'язок з народними республіками бувшої російської держави.

Агонія.

Одло з найбільшійших міськ революційної революції, та границя внутрішньої суверенності, на якій вона поклянулася й от от до крайнього загибання дійде—це відіскоє шкідливий або шкідлива справа, поставлена суворо широчині своєю. Обстоюючи суворо широчині своєю, це питання однині вирішує не тільки держава, а потім зразом же і в колізію з наслідками на цьому шляху собі паря. За ними прийшла, чи на їхні місця стали інші, що очам часто демографічним способом привертувались до обстоювання, але й їх тієї ж долі не минути. І революція власно йде без втягання, без тих, що—не мають відповідності й керувати нею, бо революція ж нікого ніколи не керував—а хто давав би місце їй, адував би вірності коло себе тедевіць та можливість й еформував їх у зрозумілій і для нас привабливій формі. І на замах очам революції й неспіввідповідності. Але з

Оголошення самостійної Української Республіки.

МАЛА РАДА.

Засідання 11-го січня.

Величезної історичної ваги засідання відбулося 11-го січня. Урочисте засідання це розпочалося лиш на початку 1-ої години ночі, бо до того часу фракції обговорювали в остаточній формі Універсал.

Публіка, якої набилосся сила-силенка, терпляче чекала початку.

Проф. М. Грушевського і В. Винниченка, коли вони з'явилися у залі, — зустрічають оплесками.

Головою проф. М. Грушевський. Одкривши засідання, він передпосилає читанню Універсала коротку промову.

Промова проф. М. Грушевського.

— Високі збори! Українські Установчі Збори, призначені 3-ім Універсалом нашим не могли зібратись у призначений день 9-го січня тому, що останніми днями виникли всякі завади. Тим часом обставини зложилися так, що відкладання Установчих Зборів не можна довше терпіти. Нарід наш прагне миру, і Українська Центральна Рада доложила всіх зусиль, щоб дати мир негайно. Але петроградське правительство, совітський народних комісарів, оголошує нову „священну“ війну, а з другого боку це правительство насилає військо своє червоногвардійців та большевиків на Україну і веде з нами братовбивчу війну. Щоб дати нашому правительству змогу довести справу миру до кінця і захистити від усяких замахів нашу країну, Українська Центральна Рада постановила не відкладати до Установчих Зборів ті справи і в цій цілі Українська Центральна Рада вже з 9-го січня відбувала перманентне, безперервне засідання аж до цього часу і постановила важку річ—видати опей Універсал.

Запрохую високі збори вислухати
4-ий Універсал.

Присутні, всі як один, встають.
Настає урочиста напружена тиша.
Проф. М. Грушевський твердим, тро-
хи схвильованим голосом, ясно ви-
мовляючи кожне слово, голосно читає
4-ий Універсал. Історична, незабутня
хвилина... Коли він прочитав слова
Універсалу: „Однині Українська На-
родня Республіка стає самостійною,
ні від кого незалежною, вільною,
суверенною державою українського
народу“—бура овацій потрясла стіни
залі засідань. Крики „Слава самостій-
ній Україні“ злились у загальний пе-
реможний гук раба, вирваного з крі-
ватої неволі.

Так само з величезним захоплен-
ням були зустрінуті і інші місця
Універсалу, як от: що влада належатиме Ц. У. Раді та її виконавчому
органові, який однині матиме назву
Ради Народніх Міністрів, про очи-
щення України від большевиків, про
передачу землі і ин.

Після прочитання Універсалу зно-
ву гучні прояви однодушного енту-
зіазму.

Універсал ставиться на голосован-
ня. Коли виявилось, що голосовання
буде поіменне, член фракції у. с.-д.
д. *Нерономич* виходить з залі.

Секретарь Ради д. *Єремій* викли-
кає прізвища членів Ради і вони
відповідають. Всі українські фракції
(с.-д., с.-р. і с.-ф.) висловились за,
російські меншевики і „бунд“—про-
ти, р. с.-р., поалей-ціон і е. с. р. п.
—утримались, револ. фракція п. н.
с.—за.

В голосуванні брали участь 49
членів Ради, з них 39—за, 4—проти
і 6 утрималось.

Результати голосовання були зу-
стрінуті овацією і співом „Ще не
вмерла Україна“.

Поза чергою взяв слово голова
Ради Народніх Міністрів В. Винни-
ченко.

За пізнім часом о пів на другу
засідання переривається до слідує-

Спадщина: 2. Атрибути історичної суб'єктності:

- Державні установи
- Державна символіка
- Кордони
- Установчі Збори

Українські Установчі Збори

Центральна Рада навіть в умовах оголошеної їй більшовиками війни Продовжувала політику утвердження демократичної української державності. Для цього вона ще 7 листопада 1917 р. у своєму III Універсалі оголосила про вибори Українських Установчих зборів на основі загального виборчого права. **Вибори були призначені на 27-29 грудня 1917 р.** Але, оскільки в той час у багатьох містах розгорнулися бої, вибори були проведені у січні-лютому 1918 р. В умовах воєнних дій, анархії і руїни значна частина населення не взяла участі у голосуванні. Головна комісія з виборів до Українських Установчих зборів у своєму звіті Центральній Раді про становище на виборах на 19 березня 1918 р. писала, що у ряді округів вибори не проводились зовсім", а "в решті округів вибори хоч і проведені, але все те проведення тяглося протягом майже цілого місяця, зустрічаючи на своєму шляху тяжкі перешкоди, як от горожанська війна, більшовицька руїна та насильства, несвідомість народних мас про завдання і вагу виборів до Українських Установчих Зборів і інше, що все це, у свою чергу, спричинилось до великого абсентеїзму виборців, а в інших місцях викликало навіть вороже відношення населення до виборів...".

За таких умов, якщо у виборах до Всеросійських Установчих зборів у листопаді 1917 р. по Україні взяли участь 7 581 291 чол., то у виборах до Українських Установчих зборів – лише 4 552 683 виборці, тобто 60,1%.

Отже, у виборах до Українських Установчих зборів взяли участь 4 552 683 виборці.

Результати:

- за українських есерів, Селянську спілку і споріднені з ними групи проголосували 2 749 355 чол., або 60,4%;
- за російських есерів – 62 585 чол., або 1,4%;
- за лівих російських есерів – 192 081 чол., або 4,2%;
- за українських соціал-демократів – 53 018 чол., або 1,2%;
- за більшовиків – 804 036 чол., або 17,7%;
- за кадетів – 46 783 чол., або 1%.

Решту голосів отримали інші партії. Отже, більшість голосів на виборах отримали прибічники Центральної Ради.

Але у зв'язку з німецько-австрійською окупацією і гетьманським переворотом 29 квітня 1918 р., коли Центральна Рада була розігнана, Українські Установчі збори так і не були скликані.

Спадщина: 3. Прощання з ілюзіями

Протверезлюючим для М. Грушевського став Жовтневий переворот у Петербурзі та політика більшовицької Росії. Наступ більшовицьких військ, жорстоке бомбардування Києва, репресії проти всього українського змусили вченого на деякий час змінити свої погляди. У збірці робіт під назвою "На порозі нової України" він писав:

«Перше, що я вважаю пережитим і віджитим, таким, “що згоріло в моїм кабінеті”, се наша орієнтація на Московщину, на Росію, накидвана нам довго й уперто силоміць, і кінець кінцем, як то часто буває – справді присвоєна собі значною частиною українського громадянства.

Вона була підірвана російською революцією, що ослабила той московський примус, який тяжів за старого режиму над Україною. Але тільки ослабила, а не знищила [...]

Ну, а війна большевиків з Україною рішучо поставила хрест над сею ідеологією, розв'язала всякі моральні вузли, які ще могли в чийх-небудь очах зв'язувати українця з московським громадянством спеціально. Вона, так би сказати, зняла з Московщини права “особо благоприятствуемой” нації й дала почуття права керуватись в своїх відносинах до неї єдино добром українського народу, а не якимись інтересами спільної революції, спільної культури, спільної отчини чи що [...]

Я вважаю таке визволення від **“песього обов'язку”** супроти Московщини незвичайно важним і цінним. Роздумуючи над сим моментом, я думаю, що недаремно пролилась кров тисяч розстріляних українських інтелігентів і молодіжі, коли вона принесла чи закріпила духове визволення нашого народу від **найтяжчого й найшкідливішого ярма, яке може бути: добровільно прийнятого духового чи морального закріпощення**. Я скажу різко, але справжніми словами: **се духове холопство, холуйство раба, котрого так довго били по лиці, що не тільки забили в нім всяку людську гідність, але зробили прихильником неволі й холопства, його апологетом і панегіристом**. Російські белетристи закріпили в художній формі тип такого холопа, і я ще раз вибачаюсь за грубе слово: таким холопством вважаю ту вірність, ту служебність не за страх, а за совість, глибоку і небориму, поколіннями виховану, яку українське громадянство виявляло – в одних частях менше, в інших більше – супроти державних, культурних і національних інтересів Росії й великоруського народу.

Початки її лежали в мотивах самих не ідеальних: **користі й страху** [...]

Всіма сими парадоксами й натяганнями, повторюваними так довго, що їм починали справді вірити ті, котрі їх повторювали, замазувано, масковано, заслонювано ту велику історичну, культурну, психологічну, всяку, яку хочете, межу, яка від віків розділила Україну від Московщини, український нарід від московського. Не добачати її могли тільки люди в шорах, засліплені й оглушені тими фальшивими, століттями повторюваними фразами. Реальні факти на кождім кроці говорили про глибоку антитезу сих двох близьких по крові, а відмінних духом народів, і, мабуть, аж нинішнє “велике потрясіння”, сей кривавий напад большевиків на “хохлів” і огонь руїни знищить ті шори, ті пов'язки, котрі лежали на очах українських громадян і не давали їм орієнтуватись в реальних фактах...»

Грушевський М.С. Твори: У 50 т. Львів: Світ, 2002 Т. 4. Кн. I: Серія “Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради березень 1917–квітень 1918)”. 2007. С.231.

Роман Шпорлюк. Імперія та нації (з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі). Київ 2000:

Нем'єр, котрий працював під час війни в англійському уряді і мав безпосереднє відношення до галицьких справ, так прокоментував це рішення: «Вони [українці] робили все, щоб створити справжній уряд. Однак **чи варто було чекати від селянської нації, виснаженої століттями гніту й боротьби проти поміщиків та іноземного панування, провідниками якого були останні, якихось надлюдських здатностей до самоуправління?** Мій батько завжди був за поляків і мав тісні стосунки з польською шляхтою. Хвиля жорстоких бунтів і погромів навряд чи обминула б його. Але відповідальність лежить на польських шовіністах і тих представниках Антанти, які, не маючи достатньої рішучості, піддалися їм.

Останнє рішення Паризького конгресу створило передумови для найгіршого. І різанина в Македонії була дрібницею порівняно з тим, чого можна було очікувати у Східній Галичині.

Незважаючи на всі мої особисті втрати й жахи, я наполягаю на тому, що **те, що сталося з українцями, було наслідком злочинної помилки**. Якщо б їх залишили у спокої й дали можливість утворити радикальний, але стабільний уряд, вони могли б дати собі раду. Поставлені в безвихідне становище, щоденними підступними діями, загнані в лабеті більшовизму й жорстоких злочинів, вони знали..., що польська військова окупація, яку благословили послы Антанти рішенням від 25 червня, є для них катастрофою без кінця. І я наполягаю на тому, що будь-яка кількість найжорстокіших вчинків не може слугувати ані підставою для того, щоб позбавляти націю її права на незалежність, ані приводом для того, щоб кидати її під п'яту її найгірших ворогів та гнобителів»²².

Влада і суспільство в Україні. Історичний контекст / Відп. ред. .А. Смолій. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2013. 506 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6755-8/978-966-02-6755-8.pdf>

Протягом весни–осені 1917 р. Україна пережила сотні різноманітних з'їздів – національних, партійних, військових, селянських, професійних, радянських.

Центральна Рада безумовно зазнала на собі сильного впливу національної стихії. Саме під тиском гострої резолюції **Першого Всеукраїнського військового з'їзду (Київ, 5–8 травня 1917)** – «вимагати від Тимчасового правительства та Ради солдатських і робітничих депутатів негайного оголошення особливим актом національно-територіальної автономії України» – вона відрядила до Петрограда повноважну делегацію на чолі з В.Винниченком. Перед нею було поставлено досить помірковане завдання – домовитися з урядом про оприлюднення ним свого позитивного ставлення до автономії України.

Наслідком невдалих переговорів у Петрограді стало нове піднесення українського руху.

28 травня 1917 р. у Києві відкрився Всеукраїнський селянський з'їзд, на який прибуло понад **2500** делегатів. У залі лунали вимоги автономії, критика Центральної Ради за її нерішучість та осуд урядової політики. На цій хвилі Центральна Рада

10 червня звернулася до українського народу з **Першим Універсалом**. Написана мовою метафор, ця революційна декларація повідомляла, що перед «Українською Центральною Радою стоїть велика і висока стіна, яку їй треба повалити, щоб вивести народ свій на вільний шлях». Універсал закликав кожне село, волость, земську й міську управи до зміцнення організаційних зв'язків з УЦР та до розвитку національної свідомості народу з тим, щоб згодом узятися за опанування адміністративного апарату.

Універсал був зустрінутий українцями із захопленням, але вороже – Тимчасовим урядом й російською революційною демократією. Пішовши «шляхом доконаних фактів», Центральна Рада

15 червня створила Генеральний секретаріат на чолі з В. Винниченком. Підтримка Універсалу українцями-воєнками перетворила УЦР на політичну фігуру загальноросійського масштабу, протистояння з якою не обіцяло нічого втішного для Тимчасового уряду.

Дискусії в стінах Центральної Ради навколо спроб налагодити конструктивну працю з Тимчасовим урядом відібрали кілька місяців, протягом яких політичні настрої суспільства значно змінилися. І лише наприкінці вересня стало зрозумілим, що союз з урядом не мав добрих перспектив.

29 вересня Генеральний секретаріат опублікував декларацію, в якій апелював до «волі народу», говорив, що його робота можлива лише в повному єднанні з революційно-демократичними силами, «що лише в довір'ї, співчутті та співробітництві з ними полягає весь успіх його діяльності». В декларації була виголошена **ідея скликання Всеукраїнських Установчих Зборів**.

Влада стрімко втрачала залишки революційного авторитету.

Найяскравіші приклади суспільного паралічу демонструвала армія. Вона влітку вже перетворилася з воюючої у мітинуючу.

Хвиля солдатського беззаконня та сваволі накрила собою практично всю Україну.

Жовтневий більшовицький переворот у Петрограді поставив питання про владу в Україні. УЦР не висловила співчуття Тимчасовому урядові, але й не підтримала більшовиків.

27 жовтня було ухвалено резолюцію, в якій наголошувалося на необхідності переходу влади в Україні «до рук революційної демократії», а не до рад робітничих і солдатських депутатів.

7 листопада УЦР проголосила III Універсалом створення Української Народної Республіки, пов'язаної федеративними зв'язками з Російською державою. Як територія УНР визнавалися «землі, заселені у більшості українцями», тобто ті 9 губерній, на які дещо раніше було поширено владу Генерального секретаріату.

Можна сказати, що на початку листопада в Україні не виявилось політичної альтернативи Центральній Раді. Завдяки зусиллям УЦР Київ перетворився на важливий політичний центр, навколо якого гуртувалися як українські політичні сили, так і організації російських і єврейських революційно-демократичних партій.

Універсал визначив 27 грудня 1917 р. днем виборів до **Всеукраїнських Установчих зборів**, а 9 січня 1918 – днем їх відкриття.

Після проведення виборів до Установчих зборів **більшовики, які отримали підтримку лише 22,5% виборців**, що взяли участь у голосуванні, виглядали узурпаторами влади. Фактично вибори можна було трактувати як втрату довіри більшовицькій владі і віру у можливість створення народно-демократичної (однорідно соціалістичної) влади есерівського гатунку без крайнього лівого екстремізму. Однак більшовики поступатись владою не збирались і розігнали Всеросійські Установчі збори. Українсько-більшовицьке протистояння, що окреслилося в кінці листопада 1917 р., а через місяць переросло у відкритий збройний конфлікт, внесло значні корективи в стратегію державного будівництва УНР.

Після розгрому більшовиками Всеросійських Установчих зборів суспільство втратило останню можливість мирного врегулювання проблеми влади.

22 січня війська УНР під командуванням С. Петлюри та Є. Коновальця придушили більшовицький заколот у Києві.

...це були проблеми, пов'язані не з різницею у розвитку революційних процесів, а зумовлені ходом Першої світової війни й насамперед уявленнями країн-переможниць про післявоєнну політичну карту Європи. Польща, Чехословаччина, країни Прибалтики отримали свою державність завдяки підтримці країн-переможниць.

Для УНР зовнішньополітичний фактор виявився катастрофічно несприятливим. Спроби українських політиків довести, що їхня країна є реальним суб'єктом післявоєнного перевлаштування Центральної та Східної Європи, зазнали невдачі. Українські аргументи на користь побудови незалежної держави не були взяті до уваги ні країнами Четверного союзу, ні Антантою, ні більшовиками. Всі три сили бачили в Україні об'єкт, а не суб'єкт істо-

ричного процесу. Якщо українська державність протягом революції не змогла ствердитись, то це ще не є підставою для тверджень про повну поразку революції, а тим більше – про катастрофу. Соціальні катастрофи неминуче призводять до суспільного занепаду.

Ми ж можемо відзначити значні позитивні зрушення в стані української нації, які відбулися за роки революції.

Можна говорити про потужний мобілізаційний вплив революції на національні сили. Вона сприяла зростанню національної консолідації, самосвідомості, росту еліти. Вона цілком і повністю знищила той принижений статус, який мали українці в царській Росії.

За роки визвольних змагань українська школа, наука, культура стали реально існуючими загальнонаціональними структурами, до них додалося створення власної Церкви.

Під час революції спостерігалось піднесення українського книговидання. Вітчизняна література збагатилася десятками нових прізвищ. Революція стала предметом літературного осмислення. Ці фундаментальні й надзвичайно потужні модернізаційні процеси змусили більшовиків до важливих поступок українцям. Першою з них було створення УСРР. Вона не була повноцінною державою, але, як порівняти з бездержавним статусом України до революції, це було певне просування вперед. Друга поступка стосувалася процесу українізації. Щоб не виглядати окупаційною владою, більшовики змушені були українізувати (коренізувати) управлінський апарат.

Спадщина: 4. Фундамент високої культури

Українська академія мистецтв

18 грудня 1917 року Центральна Рада, за ініціативи видатного державного діяча Михайла Грушевського, видала законодавчий акт про створення **Української Академії Мистецтв**. Відповідно до цього документу новостворений навчальний заклад мав право одержувати з-за кордону без мита усі необхідні для роботи матеріали, книга та картини. Друкарні УНР були зобов'язані надавати до бібліотеки Академії по одному примірнику усіх книг та часописів, які стосувалися мистецтва. Окрім цього, навчальному закладу забезпечувалась державна фінансова підтримка, її кошторис на 2018 рік складав 98 200 карбованців.

Першим ректором новоствореної Академії Мистецтв був видатний український художник Федір Кричевський, який за часи своєї роботи виховав цілу плеяду українських митців, якими є Тетяна Яблонська, Георгій Меліхов, Костянтин Заруба та інші.

До викладання в Академії були запрошені провідні майстри тогочасного мистецтва, які вважаються не лише фундаторами закладу, але і основоположниками вищої мистецької школи нашої держави. Серед них такі легендарні постаті як Олександр Мурашко, Федір та Василь Кричевські, Михайло Бойчук, Георгій Нарбут, Микола Бурачек, Вадим Меллер, Абрам Маневич та інші.

З відкриттям Академії в молодих обдарованих митців з'явилась унікальна можливість здобувати професійну мистецьку освіту в Києві, а не їхати на навчання до Москви та Петербурга, як це робили багато попередніх поколінь відомих українських художників та майстрів.

Стоять (зліва направо): Нарбут, Василь Кричевський, Бойчук. Сидять (зліва направо): Маневич, Мурашко, Федір Кричевський, Грушевський, Стешенко, Бурачек.

Стоять (зліва направо): Мурашко, Нарбут, Василь Кричевський. Сидять (зліва направо): Бурачек, Федір Кричевський, Бойчук, Жук.

У 1918-1919 роках в Академії навчалося 140 студентів, у 1921-1922 – близько 400. Серед них були Тимофій Бойчук, Сергій Колос, Оксана Павленко, Іван Падалка, Василь Седляр, Олександр Довженко, Василь Кричевський-молодший, Микола Рокитський, Олександр Саєнко.

Наказ Міністра народної освіти Української Держави про утворення національної нижчої початкової школи (1918 р., липня 22)

[...] В час, коли наша держава творить культурно-національні цінності (одкриває Українські державні університети, академії, гімназії і т. п.) і напружує всі духовні й матеріальні сили, щоб дати українському народові рідну національну школу, коли не можна допустити ні одного кутка без української школи, нижча початкова школа для українського народу мусить обов'язково як слід приготувитись до навчання на українській мові і забезпечити себе підручниками і вчителями в першу чергу.

На місцях **треба** доложити всіх творчих сил, аби цього досягти. Тому Міністерство освіти **пропонує** всім губерніальним і повітовим земським і міським управам в контакті з губерніальними і повітовими комісарами освіти негайно приступити до **з'ясування стану шкіл** з цього боку, щоб з наступного 1918–1919 шкільного року навчання в школах для українського люду велось українською мовою у всіх групах нижчої початкової школи на всім просторі України [...]

(Литвин, с.545)

- ***Закон Української Держави про обов'язкове навчання української мови і літератури, а також історії та географії України в середніх школах (1918 р., серпня 1)***

- *Закон Української Держави про утворення фонду Національної бібліотеки Української Держави (1918 р., серпня 2)*
- *Закон Української Держави про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918 р., серпня 17)*
- *Постанова уряду Української Держави про заснування Державної драматичної школи (1918 р., серпня 30)*
- *Закон Української Держави про відкриття чотирьох кафедр українознавства в Харківському та Новоросійському державних університетах (1918 р., вересня 28)*

Закон Української Держави про заснування Української академії наук (1918 р., листопада 14)

Ухвалений Радою Міністрів закон про заснування Української Академії наук в м. Києві.

1. Ухвалити докладені до цього статут та штати Української Академії наук в м. Києві та її установи і закон цей перевести в життя з 1 листопада 1918 р.

2. З поміж перелічених у статуті наукових установ Академії, окрім постійних комісій, витворюється в біжучому році: Фізичний інститут, Геодезичний інститут, лабораторія для спроб над матеріалами при Інституті прикладної механіки, Ботанічний сад, Акліматизаційний сад, Демографічний інститут для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України.

3. Академії наук дається доручення розробити й подати на затвердження законодатним порядком штати та обрахунок слов'янської кляси при історично-філологічному відділі Академії згідно з приміткою третьою до § 6-го статуту Академії.

4. Всі інші установи, які перелічено в статуті Академії, закладаються в виробленій нею послідовності. При тому їх діяльність зазначається статутом, що його вона сама затверджує, а штати подаються од Академії на затвердження встановленим порядком.

5. Первісний склад Академії становлять 12 академіків, що на подання од міністра народної освіти та мистецтва призначає пан Гетьман, по 4 на кожен відділ, з посеред таких осіб, яких місце їх побуту дає спомогу негайно приступити до діяльності в Києві. Ці 12 академіків творять спільне зібрання та відділи Академії наук. [...]

7. Складене таким способом спільне зібрання відділів Академії наук негайно приступає до обрання з поміж себе Голови-президента Академії, її Неодмінного секретаря та всіх інших виборних осіб, показаних статутом, у порядку, який зазначено статутом. Перше спільне зібрання Академії та перше зібрання відділів скликають найстарші літами академіки, і вони ж на тих зібраннях головують і подають на затвердження вибраних на них службових осіб Академії, згідно з порядком, показаним у статуті. Ці перші зібрання скликаються тільки для обрання службових осіб. Коли пан Гетьман затвердить Голову-президента Академії, її Неодмінного секретаря та інших виборних службових осіб, котрі показано у статуті, тоді спільне зібрання та зібрання відділів вважаються зорганізованими та й можуть, скликаючись тим порядком, що показано в статуті, приступити до обрання дальших академіків та до вирішення других справ, які підлягають їхньому віданню.

8. Уповноваження обраного таким способом першого Голови-президента Академії та її Неодмінного секретаря мають силу аж доти, доки число академіків у спільному зібранні не досягне 24 академіків; тоді призначаються нові вибори Голови-президента та Неодмінного секретаря, згідно з статутом Академії, на трьохріччя. Так само, перші голови відділів задержують свої уповноваження тільки доти, доки число академіків на відділах не досягне: на відділі історично-філологічних наук – сімох академіків; на відділі фізично-математичних наук – десятих академіків і на відділі соціальних наук – сімох академіків.

9. Надати право Академії наук визначати обрахунковим податком ті суми, що потрібні кожного року на господарські та організаційні трати, та вносити їх на затвердження встановленим у статуті порядком, аж доки Академія наук остаточно зорганізується і буде спромога вести господарські трати й обрахунок.

(Литвин, с.553)

I Совет Народных Комиссаров

(избран на 2-ом Всероссийс. съезде Раб., Солд. и Крест. Деп. 26го октября 1917г.)

Владимир Павлович Милютин (24 октября (5 ноября) 1884, Родился в семье сельского учителя Павла Вячеславовича Милютина. В семье было 6 детей. Когда он подросток, родители отдали его учиться в Курское реальное училище, которое он окончил в 1903 году. Тогда же поступил на юридический факультет Петербургского университета, через год выслан из столицы, позже учился в Московском коммерческом институте.

Виктор Павлович Ногин (2 (14) февраля 1878 Родился в Москве в семье приказчика 14 февраля 1878 года. В 1892 окончил 4-классное училище в Калязине Тверской губернии. С 1893 года, в 15 лет, рабочий на Богородско-Глуховской текстильной мануфактуре (ныне ОАО «Глуховский текстиль»[1]) в Богородске Московской губернии. В 1896 году переехал в Санкт-Петербург, где поступил подмастерьем в красильню фабрики К. Я. Паля

Лев Давидович Троцкий имя при рождении — Лев[2][3][4] Давидович Бронштейн[8]; 26 октября (7 ноября) 1879, Родился в семье зажиточных землеарендаторов из числа еврейских колонистов неподалёку от села Яновка Елисаветградского уезда Херсонской губернии Российской империи

Владимир Ильич Ленин (фамилия при рождении — Ульянов; 10 (22) апреля 1870, Симбирск, В 1879—1887 годах Владимир В 1887 году окончил гимназию с золотой медалью и поступил на юридический факультет Императорского Казанского университета. Через три месяца после поступления он был исключён за участие в студенческих беспорядках 4 декабря[23], вызванных новым уставом университета, введением полицейского надзора за студентами и кампанией по борьбе с «неблагонадёжными» студентами[24].

В 1890 году власти смягчились и разрешили ему готовиться экстерном к экзаменам на юриста. В ноябре 1891 года Владимир Ульянов сдал экстерном экзамены за курс юридического факультета Императорского Санкт-Петербургского университета[28] В 1892—1893 годах Владимир Ульянов работал помощником у самарского присяжного поверенного (адвоката) А. Н. Хардина, ведя в большинстве уголовные дела, проводил «казённые защиты»[29].

По данным сохранившихся архивов, Ленин в качестве адвоката принял участие в рассмотрении шестнадцати уголовных (в пяти из них он добился полного оправдания своих подзащитных) и четырёх гражданских дел (в двух доведённых им до конца дел он выиграл)[30]. В 1893 году Ленин приехал в Санкт-Петербург, где устроился по рекомендации Хардина помощником к присяжному поверенному (адвокату) М. Ф. Волькенштейну[32

Иосиф Виссарионович Сталин (настоящая фамилия Джугашвили 6 [18] декабря 1878[b], Гори, Тифлисская губерния. Отец — Виссарион (Бесо), происходил из крестьян села Диди-Лило Тифлиской губернии, по профессии — сапожник. В сентябре 1894 года Иосиф сдал приёмные экзамены и был зачислен в православную Тифлисскую духовную семинарию. 29 мая 1899 года, на пятом году обучения, был исключён из семинарии «за неявку на экзамены по неизвестной причине». После исключения из семинарии Джугашвили некоторое время перебивался репетиторством[33]. С конца декабря 1899 года Джугашвили в качестве вычислителя-наблюдателя был принят в Тифлисскую физическую обсерваторию[33]:с.25.

Алексей Иванович Рыков (13 [25] февраля 1881, Саратов[1] — 15 марта 1938, Москва. Родился пятым ребёнком в семье крестьянина Ивана Ильича Рыкова, переселенца из слободы Кукарка Яранского уезда Вятской губернии. поступить в 1892 году в Саратовскую 1-ю классическую гимназию. Революционные взгляды Рыкова стали причиной «четвёрки» за поведение в аттестате. Последнее обстоятельство не позволяло ему поступать в Санкт-Петербургский и Московский университеты, в 1900 году поступил на юридический факультет Казанского университета. В марте 1901 года рабочая и студенческая социал-демократические организации были разгромлены, А. Рыков арестован. После 9-месячного пребывания в казанской тюрьме он был отправлен в Саратов под надзор полиции.

Анатоль Васильевич Луначарский (11 (23) ноября 1875, Полтава. Анатолий Луначарский родился в 1875 году в Полтаве, от внебрачных отношений действительного статского советника Александра Ивановича Антонова (1829—1885) и Александры Яковлевны Ростовцевой (1842—1914), дочери Я. П. Ростовцева. Отчество, фамилия и дворянское звание получены Луначарским от усыновившего его отчима Василия Фёдоровича Луначарского, фамилия которого, в свою очередь, — результат перестановки слогов в фамилии «Чарнолуцкий»[2] (происходит от дворянского рода Чарнолуцкие). Отчим Луначарского был внебрачным сыном полтавского помещика польского происхождения Фёдора Чарнолуцкого и крепостной крестьянки и при рождении не получил дворянства. Сложные семейные отношения матери и отчима, неудачные попытки развода драматически отразились на маленьком Анатолии: из-за жизни на две семьи и ссор матери и отчима ему даже пришлось остаться на второй год в гимназии[4].

В 1895 году, окончив гимназию, отправился в Швейцарию, где поступил в Цюрихский университет. В университете слушал курс философии и естествознания под руководством Рихарда Авенариуса;

В 1896—1898 годах молодой Луначарский путешествовал по Франции и Италии, а в 1898 году приехал в Москву, где стал заниматься революционной работой. Через год он был арестован и выслан в Полтаву[5]. В 1900 году арестован в Киеве, месяц находился в Лукьяновской тюрьме, отправлен в ссылку — сначала в Калугу, а затем в Вологду и Тотьму. В 1903 году, после раскола партии, Луначарский стал большевиком (партстаж в РСДРП с 1895). В 1904 году, по окончании ссылки, Луначарский переехал в Киев, а затем в Женеву, где стал членом редакций большевистских газет «Пролетарий», «Вперёд».

Александр Гаврилович Шляпников («Александр», «Беленин») (18 (30) августа 1885, Муром, Владимирская губерния. Родился в большой старообрядческой мещанской семье и с детства познакомился с религиозными преследованиями. Рано оставшись без отца, Шляпников, в 1895 году окончив к десяти годам три класса Муромского начального училища, стал выполнять неквалифицированную работу, чтобы помочь семье. С 1898 работал на заводе. К двадцати годам стал одним из лучших токарей Петербурга. С 1908 по апрель 1914 года работал на заводах Франции, Германии и Англии; в совершенстве изучил немецкий и французский языки. Состоял в романтических отношениях с Александрой Коллонтай[4].

Владимир Александрович Антонов-Овсеенко[3] (наст. фамилия — Овсеенко, 9 (21) марта 1883, Чернигов. Родился 9 (21) марта 1883 года в Чернигове, в дворянской семье поручика резервного пехотного полка, дослужившегося до чина капитана, Александра Анисимовича Овсеенко (1852—1902).

В 1901 году окончил Воронежский кадетский корпус и поступил в Николаевское военное инженерное училище, однако отказался присягать «на верность царю и отечеству», позднее объяснив это «органическим отвращением к военщине», и после полутора недель ареста был отчислен.

Весной 1902 года отправился в Санкт-Петербург, где работал сначала чернорабочим в Александровском порту, а затем кучером в «Обществе покровительства животным». Осенью 1902 года поступил в Санкт-Петербургское пехотное юнкерское училище. В августе 1904 года окончил училище и был выпущен подпоручиком в 40-й пехотный Кольванский полк[6], дислоцировавшийся в Варшаве. Весной 1905 года, во время русско-японской войны, он вне очереди получил назначение на Дальний Восток, но на место службы не прибыл — дезертировал, перейдя на нелегальное положение

Георгий Ипполитович Оппоков (А. Лóмов) (24 января (5 февраля) 1888, Саратов. Родился в дворянской семье, сын управляющего Саратовским отделением Государственного банка, русский. 1906—1910 — юридический факультет Петербургского университета (в 1913 экстерном сдал государственный экзамен).

1910—1913 — арестован, выслан под гласный надзор полиции в Архангельскую губернию, участвовал в научных экспедициях по Северному Ледовитому океану.

Иван Иванович Скворцов-Степанов (настоящая фамилия — Скворцов, литературный псевдоним — И. Степанов), 24 февраля [8 марта] 1870, Московская губерния. Сын фабричного служащего. В 1887 году поступил в Московский учительский институт. Институт готовил преподавателей училищ. Обучение длилось три года. Осенью 1890 года сын конторщика И. И. Скворцов, окончив с золотой медалью Московский учительский институт, был назначен учителем в начальное 4-классное городское училище, располагавшееся на Арбате[3]. Посещал вольнослушателем Московский университет, В ночь с 3 на 4 мая 1895 года был арестован и привлечён по делу об обнаружении в Москве лаборатории для изготовления метательных снарядов.

Никола́й Васи́льевич Крыле́нко (Крыле́нков) (партийная кличка — Абра́м; 2 [14] мая 1885, с. Бехтеево, Сычёвский уезд, Смоленская губерния. Из крестьян, сын исключённого за революционную деятельность и сосланного на родину студента, ставшего впоследствии журналистом и мелким служащим. В 1895 году поступил в классическую гимназию в Люблине, которую окончил в 1903 году. Осенью 1903 года поступил на историко-филологический факультет Петербургского университета. В апреле 1905 года, скрываясь от грозившего ареста, выехал из Петербурга домой и вернулся в университет только к августу того же года. В это время учёба в университете фактически остановилась, сменившись политическими митингами внутри университета. С 1906 года — нелегал, агитатор московского комитета РСДРП(б). Весной 1909 года Крыленко сдал экзамены и получил диплом об окончании университета. Работал преподавателем литературы и истории в частных польских школах в Люблине и Сосновицах. В 1912—1913 годах отбывал воинскую повинность, — проходил на правах вольноопределяющегося 1-го разряда одногодичную действительную службу в 69-м пехотном Рязанском полку (г. Люблин) в звании рядового и затем в унтер-офицерском звании.

В июле 1914 года, накануне Первой мировой войны, эмигрировал в Австрию, а оттуда — в Швейцарию. По возвращении в Москву, в ноябре 1915 года был вновь арестован как уклоняющийся от службы офицер запаса и отправлен в Харьков, где просидел в тюрьме до апреля 1916 года, затем был мобилизован и отправлен в действующую армию с «сопроводительной», в которой требовалось принять меры против пропаганды с его стороны.

Участник Первой мировой войны. Служил в 13-м Финляндском стрелковом полку (11-я Армия, Юго-Западный фронт) младшим офицером полковой команды для связи[8][9]. 12 (25) августа 1916 — 15 (28) сентября 1916 находился в лазарете в Москве .

Па́вел Ефи́мович Дыбе́нко 16 [28] февраля 1889, Людково, Черниговская губерния. Родился в селе Людково Черниговской губернии (ныне в черте города Новозыбкова Брянской области) в многодетной украинской крестьянской семье. Начальное образование получил в народной школе, затем в 1899 году был принят в специальные классы Новозыбковского трёхклассного городского училища, полный курс которого окончил в 1903 году[4]. Продолжать учёбу не имел возможности из-за социального статуса и материального положения семьи.

В 1906 году 17-летний Павел Дыбенко поступил на службу в казначейство в Новоалександровске, где проживали его родственники, но был уволен оттуда «за неблагонадёжность» — в 1907 году принял участие в работе большевистского кружка, попав по этой причине под негласный надзор полиции.

В 1908 году уехал в Ригу, где работал разнорабочим, портовым грузчиком, также учился на электротехнических курсах.

С декабря 1911 года — на действительной военной службе матросом на Балтийском флоте. Пытался уклониться от воинской повинности, но был арестован и отправлен на призывной пункт в Новозыбков этапом. По прибытии в Санкт-Петербург зачислен во 2-й Балтийский флотский экипаж и отправлен на обучение на остров Котлин в состав Кронштадтского учебного отряда. Служил на учебном судне «Двина», окончил минную школу, произведён в унтер-офицеры. В декабре 1912 переведен в Гельсингфорс на броненосец «Император Павел I» и служил на нём корабельным электриком до конца октября 1915. Летом 1913 года участвовал в заграничном плавании с заходом в порты Франции, Англии, Норвегии. С началом Первой мировой войны участвовал в боевых походах эскадры в Балтийском море.

После бунта матросов на линкоре «Гангут» в октябре 1915 и ареста большевиков на броненосце «Император Павел I», Павел Дыбенко был списан с корабля, зачислен в состав отдельного морского добровольческого батальона и в январе 1916 отправлен на сухопутный фронт под Ригу, где принимал участие в боевых действиях. В апреле 1916 за антивоенную агитацию был арестован и заключён на два месяца в военно-исправительную тюрьму в Гельсингфорсе. После освобождения назначен баталером на военно-транспортное судно «Ща» в Гельсингфорсе.

Ива́н Адо́льфович Теодо́рович (29 августа [10 сентября] 1875, Смоленск. Происходил из польской дворянской семьи. Окончив Витебскую гимназию, поступил в 1894 году на естественный факультет Московского университета. Арестовывался как участник студенческих беспорядков. В 1900 году окончил университет и перешел на положение профессионального революционера.

Никола́й Па́влович Гле́бов-Ави́лов (11 [23] октября 1887, Калуга. Родился в Калуге. С 1899 года работал там в типографии. Подвергался репрессиям и был сослан.